

Vlag!

Nr 19, najaar 2016

Voortzetting van Vexilla Nostra (1966) Vlaggenlijn (1998)

Periodiek van het Vlaggenmuseum Nederland, Vlaggenparade Rotterdam en de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde (NVvV)

Geen geuzenvlag in Brielle? p 16

Wereldkampioenschap
Paratriathlon p 8

Nieuw-Zeelands
vlaggenperikelen p 24

Flags of Peace p 26

Vlaggendag *Airborne Museum* Oosterbeek

Curator Tim Streefkerk

Majoor Erik Boels

Willem Plink

Wim Schuurman

THE UN-OKKERSE

De bijeenkomsten van onze vereniging volgen elkaar in dit jubileumjaar met tussenpozen van een kwartaal in vrij hoog tempo op. Op zaterdag 18 juni jl. was het weer zover. In het Airborne Museum te Oosterbeek verzamelden zich bij mooi weer 20 leden. Nadat we onze mooie grote verenigingsvlag (met dank aan de firma Semaphore) in de mast voor het museum hadden gehezen, werkten we voor de lunch eerst de ledenvergadering af. Belangrijkste punten die aan de orde kwamen, waren:

- het huidige jubileumjaar NVvV 1966-2016, dat tot 17 maart 2017 zal doorlopen, met nog minstens twee evenementen in het verschiet;
- de collectie van de vereniging, die in Hoogwoud in depot ligt en waarvoor spoe-

dig een definitief onderkomen moet worden gevonden;

- stand van zaken en formalisering van de werkgroep die zich met de vernieuwing van onze website en sociale media bezighoudt; binnenkort zal de nieuwe website het licht zien;
- de toetreding van Theun Okkerse tot het bestuur, met grote en algemene instemming.

De rest van de dag werd besteed aan lezingen en presentaties en een boeiende rondleiding door het museum, met indringende verhalen rond de Slag om Arnhem (17-25 september 1944), waaraan het Airborne Museum is gewijd.

Sprekers waren:

- Curator Tim Streefkerk, over de vaandels in het museum;

- Majoor Erik Boels van het Garderegiment Grenadiers en Jagers, over vlaggen in vredesmissiegebieden;
- Willem Plink, over zijn aankomende publicatie over militaire vaandels;
- Wim Schuurman, over de vlaggen en symbolen van Neutraal Moresnet, een merkwaardig neutraal gebiedje in België dat van 1816 tot 1920 bestond;
- Theun Okkerse, over zijn nieuwe ontwerpen voor vlaggen van Amerikaanse staten, uitgaande van bestaande symboliek uit hun zegels.

De Vlaggendag sloten we vanzelfsprekend weer af met een gezellige borrel, half in het gebouw en half in de tuin van het museum.

MvW

Jaap Groen hijst de NVvV-vlag

De Prinsengeus: een vlag voor de boeg

De prinsengeus wordt gehesen op het bevoorradingschip Hr. Ms. Zuiderkruis (A 832). Het schip is van 1975 tot 2012 in dienst geweest. / Foto archief Ministerie van Defensie.

Van alle Nederlandse vlaggen is de 'Prinsengeus' enig in zijn soort. Alleen de naam al roept vraagtekens op. Want vrijwel iedere landgenoot denkt bij het woord 'geus' aan een 'vrijheidsstrijder' in het verre verleden van onze geschiedenis. Maar wie weet dat een 'geus' ook een vlag kan zijn? Dat een dergelijke vlag, *Dubbele Prinsengeus* genoemd, bij Koninklijk Besluit in 1931 is vastgesteld voor oorlogsschepen en -vaartuigen? In Den Briel weten ze het al lang. Ieder jaar feesten ze daar op 1 april, op de dag waarop in 1572 de Watergeuzen de stad binnentrokken. Vanaf 1922 hijsen ze op de toren van de Grote of Catharinakerk een dergelijke vlag. Maar deden zij het ook daarvoor? Dat willen wij uitzoeken.

Door Dr. WILLEM VAN HAM
VLAGRECONSTRUCTIES THEUN OKKERSE

In Nederland was de naam 'geus' of 'geusje' al in 1598 bekend voor het boegvlagje van een schip. Omdat die naam zolang bestond kwam de opinie op, dat die had te maken met een vlag van de Watergeuzen die in 1572 Den Briel veroverden. Dat mag zo zijn, maar men kan zich afvragen of de vlag toen de vorm en kleuren had van de vlag die in 1931 officieel werd. De geschiedenis zal het leren. Wie meer over historische of technische details van de geus wil weten kan deze terugvinden in bijgaande kaderteksten.

Een opstandige krijgsmacht: de Watergeuzen

De aanvoerders van de Geuzenvloot die op 1 april 1572 Den Briel had ingenomen, besloten de stad niet te plunderen, maar haar te blijven bezetten: "In naam van Oranje", Prins Willem I dus. Dat was eigenlijk tegen hun gewoonte. De Watergeuzen hadden sinds augustus 1569 al meer dan 40 landingen uitgevoerd op de kusten van het noorden en westen der Nederlanden. Steden en dorpen die zij bemachtigden werden geplunderd en zwaar beschadigd. De Hollandse steden kozen al snel voor een meer duurzame aanpak. Zij beriepen zich op een geregeld bestuur onder de Prins van Oranje als hoofd van hen die zich tegen het Spaanse bewind verzetten.¹

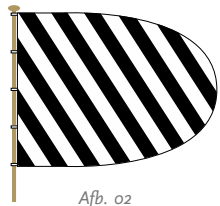
Ondertussen had Den Briel ook al de eretitel "Eersteling van de Vrijheid" gekregen. Met die verovering zou het vormen van de Nederlanden tot een onafhankelijke staat zijn begonnen. Van toen af bleven de Watergeuzen in de Hollandse traditie populair, vooral bij politieke onrust of in crisisperiodes. Als militaire factor van betekenis

waren zij al binnen twee jaar uitgeschakeld. Prins Willem vormde circa 1575 een 'Staats' leger en een 'Staatse' vloot. Alle ongeregelde en gewelddadige troepen, dus ook vele Watergeuzen, gingen geruisloos op in het leger of zij vielen in ongenade.

Hoe zag de vlag van de Watergeuzen eruit?

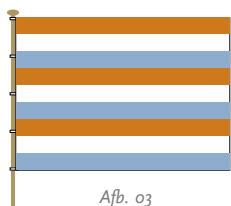
Dat de Watergeuzen de kleuren van de Prins in vlag of vaandel zouden hebben gevoerd, is niet onmogelijk. Schriftelijke bewijzen daarvoor zijn zeldzaam; verhalen daarover zijn soms moeilijk te controleren. Soms dateren zij uit een tijd dat er al jarenlang een vast staatsverband in de noordelijke Nederlanden bestond, in de vorm van een republiek.

Betrouwbare afbeeldingen die laten zien hoe de landing in 1572 in Brielle werkelijk gebeurd was, zijn ook al zeldzaam. Het minst verdacht lijkt het miniatuurportret van de Geuzenaanvoerder Lumey in een handschrift dat ooit in zijn bezit is geweest en zich thans in het Nationaal

Afb. 02

Archief te Den Haag bevindt. Op de achtergrond van de afbeelding zijn de schepen van zijn vloot afgebeeld, met schuin gestreepte vlaggen in zwart en wit (afb. 02). Er is geen oranje te zien.² Minder betrouwbaar lijken afbeeldingen van vaandels en vlaggen in horizontale banen zoals die in het handschrift van Walter Morgan (ca. 1574) te zien zijn³ en

Afb. 03

in de iets later verschenen gravures door Frans Hogenberg. Later kregen zij (soms veel later) de inkleuring oranje of rood, wit en blauw (afb. 03).⁴ Latere publicaties geven nog de overleving door, dat Lumey bij de bestorming een vaandel voerde waarin tien penningen stonden.⁵

Het verhaal van de aanval op Den Briel kreeg nog in de 17de eeuw uitbreiding met het tafereel, waarin de Watergeuzen bij de bestorming één vlag of vaandel in

Geuzen

Geuzen waren personen die zich verzetten tegen de strenge maatregelen van het bewind van koning Filips II (1555-1581) vooral wat betreft de bestrijding van het protestantisme, de legering van vreemde troepen en de invoering van hogere belastingen. Na de verovering van het havenstadje Den Briel verspreidde hun invloed zich over grote delen van de gewesten Holland en Zeeland. Omdat zij prins Willem I van Oranje als hun leider beschouwden, kon deze door zich aan het hoofd van de Opstand te handhaven aan hun bewind een einde maken. Aanvoeders werden afgezet of zelfs wegens misdaden gevangengenomen; de overigens gingen deel uitmaken van het nieuwe Staatse leger of de vloot.

De naam 'geus' oorspronkelijk

een bij of scheldnaam die door henzelf en hun medestanders als erennaam gebruikt werd. Hij ontwikkelde zich tot een in de Nederlandse taal erkend begrip als 'Geuzennaam'. Ook hiervan afgeleid werd de naam 'Geuzenvlag' voor de Nederlandse vlag, vooral in de historische kleurstelling oranje, wit en blauw. Bij de nationale bewustwording tijdens het koninkrijk (vooral tweede helft negentiende eeuw) werd de gegeerde vorm van het geusvlagje [zie techniek van de geus] in vergroot formaat gebruikt als herinnering aan de vroegere

Lumey, opperbevelhebber van de vloot van de watergeuzen en veroveraar van Den Briel. (Nationaal Archief, Den Haag.)

Watergeuzen. Verwarrend hierbij was dat men één van die vormen ook als 'Geuzenvlag' ging betitelen.

de kleuren van de Prins met zich meedroegen. Een gravure van Jan Luyken uit 1674 brengt dit verhaal in beeld.

Centraal loopt een jongeman met een vlag mee. Slechts stippels geven een driedeling in het vlaggenhoek aan. In 1759 schilderde Johann H. Keller de bestorming opnieuw aan de hand van de gravure.

Afb. 04

De vlag is nu duidelijk rood, wit en blauw (afb. 04).⁶ De Watergeuzen werden gezien als helden, die de kiemen van een onafhankelijke staat met zich meedroegen. Niets is minder waar, maar het tafereel paste goed in een tijd van groeiend nationaal besef. Dichterlijke zielen zoals Onno Zwier van Haaren (1776) gaven sinds die tijd de Nederlandse vlag in plaats van de omstreden namen *Princevlag* of *Statenvlag* de als vleidend bedoelde betiteling *Geuzenvlag*. Duidelijk is, dat hiermee de gebruikelijke vlag in de drie kleuren oranje (later rood), wit en blauw werd aangeduid, niet uitsluitend een

boegvlagje.⁷ Men kon niet beseffen dat deze naamgeving de kiem in zich droeg voor een toekomstige verwarring tussen de *Prinsenvlag* en de *Prinsengeus* en tussen de *Geuzenvlag* en de *Prinsengeus*.

Onder de Republiek

Tijdens de rumoerige tijd van de eerste opstand (1568-1574) en de moeizame periode van de politieke staatsvorming (1574-1588) hebben de besturen van de voornaamste vijf zeehavens in Holland, Zeeland en Friesland elk een eigen admiraliteit gesticht. Pas in 1597 kwam een definitieve regeling tot stand voor de onderlinge samenwerking van de tot dan zelfstandige colleges binnen één oorlogsvloot. De Staten-Generaal erkenden Maurits van Nassau, de zoon en opvolger van Willem van Oranje, als admiraal-generaal. Hij liet zich bij de vloot vertegenwoordigen door een luitenant-admiraal.⁸

In een kwartaalrekening van 1598 voor de Zeeuwse vloot wordt de leverantie en betaling vermeld van vaandeldoek voor twee grote vlaggen en een *geuse*.⁹ Op een stadsplattegrond

Afb. 05

van Rotterdam uit het volgende jaar is een schip afgebeeld met een geus, waarop een leeuw, ongetwijfeld de Hollandse (afb. 05).

Uit het geraadpleegde beeldmateriaal blijkt dat op de jonge Nederlandse vloot vlaggen in drie of meer banen werden gebruikt. Omdat de kleuren oranje, wit en blauw die van de Prins van Oranje als admiraal-generaal van de vloot waren, noemde men deze vlaggen *Prinsenvlag*. De naam *Prinsengeus* komt in de vermeldingen vanaf 1632 voor. Tevoren (1606-1630) noemen de bronnen wel geuzen van oranje, wit en blauw, maar zonder die naam.¹⁰ Daarnaast kwam de betiteling *Hollandse Geus* voor. Het abusievelijke gebruik om de hele Republiek de naam te geven van één gewest, kwam in de zeventiende eeuw op en bleek, vooral ten opzichte van het buitenland, onuitroeibaar.¹¹

De Staten-Generaal was een college, gevormd uit de provinciebesturen dat namens hen de soevereiniteit uitoefende, ook over de vloot. Daarom kwam ook de naam *Staten-Generaalsvlag* of *Statenvlag* voor. Het gebruik van de namen wisselde dus nog al eens, al naar gelang de politieke situatie of voorkeur van het ogenblik. De overheid schreef de benaming *Statenvlag* vanaf circa 1650 dwingend voor. De reden was dat de meeste gewesten besloten hadden geen stadhouder meer te benoemen. De nog minderjarige Prins was (voorlopig) als opperste vlootvoogd uitgeschakeld.¹² Er dreigde kort nadien bij de vloot verwar- ring te ontstaan en om dat te voorkomen mochten de bevelvoerenden voortaan op

het achterdek (de campagne) en vóór op de boegspriet alleen de vlag voeren van de admiraliteit waaronder het schip behoorde, of de gewone kleuren van de 'Generaliteit'. Die worden voor alle duidelijkheid opnieuw oranje, wit en blauw genoemd. De Waard heeft aangetoond dat vooral sinds 1630 het gebruik van rood in plaats van oranje de boventoon ging voeren.

Op een meerderheid van de bekende 'zeestukken' of *marine*-schilderijen wapert op de oorlogsschepen in dienst van de Republiek aan de boegspriet een geus in drie banen van oranje of rood, wit en blauw.¹³ In de loop van de geschiedenis noemde men deze boegvlagjes *Prinsen- of Statengeuzen*. De analogie met de namen Prinsen- of Statenvlag is duidelijk. Pieter Mortier geeft op een vlaggenkaartje uit 1693 een afbeelding van een Statenvlag vlag met wapenschild en noemt daarbij als kleuren uitdrukkelijk rood, wit en blauw (afb. 06). De *Staten [Generaals] Geus* was een verkleinde vorm daarvan, maar dan meestal zonder wapenschild.¹⁴ Op het schip van de opperbevelhebber van de Staatse vloot prijkte vanaf circa 1600 een gele vlag met de Generaliteitsleeuw. Vanaf circa 1640, wellicht al eer-

der, werd de kleur rood. Bij speciale gelegenheden, bijvoorbeeld bij het afscheid van stadhouder prins Willem III voor zijn vertrek naar Engeland in 1688, waait op afbeeldingen van het Statenjacht als geus de *Staten-Generaalsvlag* met de Generaliteitsleeuw (afb. 07).¹⁵

Uitzonderingen traden op als men de geus voor seinen gebruikte of om in 'vreemde' aanlegplaatsen te laten zien tot welke admiraliteit of thuishaven het schip behoorde. Voor de koopvaardij en in de binnenvaart op particuliere schepen was dat allang vanzelfsprekend. Witsen schreef in zijn boek over het construeren en gebruiken van schepen (1671) dat het *Geusjen* op de steng van de boegspriet stond. Het verkleinwoord wijst op het formaat ten opzichte van de andere dundoeken aan boord. Behalve voor symbolisch vlagvertoon diende het 'geusje' ook voor praktische doeleinden: als seinvlag. Het toepassen van vlaggen als communicatiemiddel was in een tijd zonder elektronica, telecommunicatie of internet wereldwijd gebruikelijk.

Hiervoor werden aanvankelijk zowel bestaande vlaggen gebruikt, als geuzen in effen kleuren, of speciale seinvlaggen, eveneens effen zonder figuren erin.¹⁶ Het boegvlagje kon indien nodig met dit doel bij de zeeoorlog op een andere plaats dan aan de boegspriet geplaatst worden. Admiraal Michiel de Ruyter bepaalde in juni 1673 dat men het *geusken* ook kon hijsen aan de vlaggenstok achter op het schip, waaiend vanaf de bezaansroede of onder de wimpel (vleugel) aan de voorsteng.¹⁷

De meeste oorlogsschepen beschouwden als hun thuishaven die van de steden waar de admiraliteiten waren gevestigd of een werf hadden. Toen er geen prins van Oranje meer aan het hoofd van de oorlogsvloot stond, kregen de geusvlaggen de kleuren en/of figuren uit de wapens van deze steden.¹⁸ In 1665 werd aan een bepaald eskader bevolen, een *Delftse geus* te voeren, gemakshalve nog omschreven als een witte vlag met een zwarte streep erdoor.¹⁹

Buiten de Zeemacht

Zowel uit beeldmateriaal als uit teksten

Afb. 06

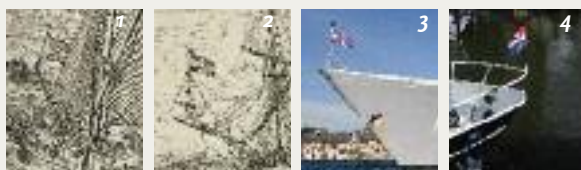
Afb. 07

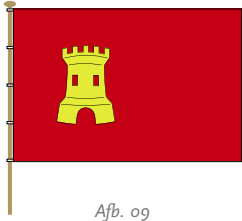
Techniek van de geus (vlag)

Oorspronkelijk De geus was een vlagje, dat sinds de tijd van de Grote Zeilvaart (late 15de – einde 19de eeuw) vanaf de boegspriet wapperde (1). Oorspronkelijk werd het vlag-gendoek bevestigd aan een verticaal op de spriet bevestigde stok of mastje. Bij een verdere ontwikkeling in de zeilvaart plaatste men op de boegspriet de zogenaamde 'bovenblinde', een afzonderlijk mastje (2) met

eigen tuigage, in samenhang met de overige windvang van het schip. Dit mastje kreeg een verlenging of 'steng', de boegsteng, waaraan de geus verder kon worden bevestigd. Nadat de blinde was vervangen door de 'kluiverboom' waaraan met name de fokzeilen vastgemaakt werden, kreeg

het mastje een plaats ongeveer in het midden van de verlengde boegspriet. **Modern** Buiten de moderne zeilvaart wordt het geusje thans bevestigd aan een stang of mast die voorop in het midden van de boeg geplaatst is. (3,4)

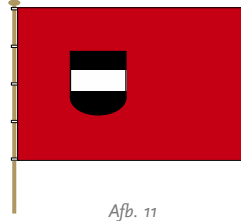

Afb. 09

Afb. 10

Afb. 11

blijkt dat de vlaggen en geuzen van de admiraliteitscolleges in de drie prinsenkleuren of in een effen tint uitgevoerd waren. Hierin nam men het embleem op van het desbetreffende college. Dit bestond in principe uit twee schuin over elkaar gekruiste zwarte ankers, met daar overheen het Generaliteitswapen (behalve in Zeeland), al dan niet vergezeld van

Afb. 08

een banderol met wapenspreuk en/of de drie letters PPP.²⁰ Bij de Zeeuwse vloot waren dikwijls zowel de geuzen als andere vlaggen aan boord van groen doek. Voor die keuze is geen specifieke betekenis bekend.²¹ Deze admiraliteit toonde in 1664/1665 haar (betrekkelijke) onafhankelijkheid ten opzichte van de andere door in plaats van het Generaliteitswapen in haar groene geus het provinciewapen in het embleem op te nemen (afb. 08).²² De overzeese handelscompagnieën, zowel de Verenigde Oost-Indische als eerste opgerichte, als de jongere West-Indische hadden hun eigen gebruiken. In top van de grote mast prijkte meestal een effen (witte, gele of oranje?) vlag met het zwarte letterembleem van de Compagnie, of een oranje/rood, wit en blauw dundoek met dit embleem in de witte baan. Hij wapperde meestal achteruit, maar soms ook voorop als geus.²³ Stedelijke vlaggen en daarvan afgeleide geuzen kwamen vooral bij zeehavens, maar soms ook bij steden aan de binnenvaarwegen voor. Vooral grotere steden lieten vanaf de tweede helft van de zeventiende eeuw een stadsjacht uitrusten, vaak uitgedost met stadsvlag of -geus.²⁴

Aan het einde van de zeventiende eeuw vond men niet de Hollandse stadsgeuzen, maar die van Middelburg, Veere en

Vlissingen op het Zeeuwse eiland Walcheren nog belangrijk genoeg om ze op de vlaggenkaarten af te laten beelden. Doorgaans waren de Zeeuwse geusvlaggen rood met hun stadswapen erin of met de voornaamste figuur uit dat wapen. Middelburg voerde een gele burchtoren (afb. 09), Vlissingen een witte fles, dikwijls met een kroontje erboven (afb. 10) en Veere een wapenschildje, dat Van Borssele (afb. 11).²⁵ Van de andere Zeeuwse steden wordt in archiefstukken alleen nog de eveneens rode geus van Zierikzee genoemd.²⁶

Gegeerde Geuzen

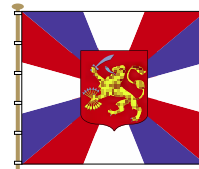
Willem van Voorbeytel Cannenburgh, de eerste directeur van het scheepvaartmuseum te Amsterdam, publiceerde in oktober 1931 een artikel over de Prinsengeus in het tijdschrift 'Onze Vloot'. Volgens een krantenbericht uit die dagen was hij als adviseur door het verstrekken van historische gegevens aan de regering 'de geestelijke vader' bij de invoering van de 'nieuwe vlag' geweest. Hij was bij zijn onderzoek in de materie tot de conclusie gekomen dat de gegeerde Prinsengeus voor het eerst voorkomt in een vlaggenboek uit het einde van de 17de eeuw. Vóór die tijd had de auteur deze vlag niet op schilderingen aangetroffen, wel boegvlagjes van een andere samenstelling en in onderling verschillende vormen, formaten en kleuren.²⁷ Met dat vlaggenboek zal Voorbeytel de fameuze atlas *Le Neptune françois* bedoeld hebben, waarvan diverse drukken verschenen, de eerste gedateerd op 1693. Waar moet deze bron worden ingelast binnen het historisch kader van ons land circa 1700?

De vier nieuwe geuzen waren:

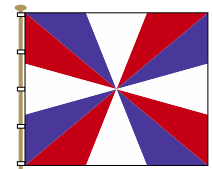
- 1) De *Staten-Generaalsgeus* (afb. 13), een dubbele geus van 12 geren met het wapen van de Republiek of Staten-

Generaal erin, kortweg de 'Statengeus' genoemd en

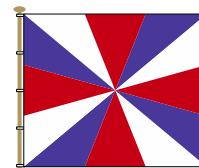
- 2) de *Dubbele Prinsengeus* of *Hollandse Geus* (afb. 14), in feite dezelfde vlag, maar dan zonder het wapen.²⁸ De middelste geren vormen samen een wit kruis;
- 3) een andere *Prinsengeus* (afb.15) waarin de kleuren van de geren een afwijkende volgorde hebben, zodat de middelste geren een rood kruis vormen en
- 4) een *Enkele Geus* (afb. 16) van slechts acht geren.²⁹

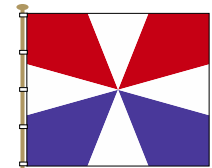
Afb. 13

Afb. 14

Afb. 15

Afb. 16

Schrijvers uit de 17de eeuw zeggen dat de gegeerde vlaggen van de Staatse vloot bestonden uit samengevoegde kruisen. Dat zou kunnen wijzen op een verband met de Britse *Union Jack*. De Nederlandse gegeerde geus is bijzonder origineel omdat de kruisvormen wel aanwezig zijn maar niet domineren zoals bij de *Jack* het geval is.³⁰

De vlaggenkaarten vermelden niet, voor welk doel de dubbele en enkele geuzen bestemd waren. Letten wij op de traditioneel gevolgde rangorde onder de vlootvoogden, dan zou de Statengeus bestemd kunnen zijn voor het hoofd van de vloot (de luitenant-admiraal-generaal), de Prinsengeus voor de viceadmiraal(s) en een variant voor de schout-bij-nacht. Vermoedelijk zou de enkele geus voor een praktisch doel, bijvoorbeeld voor gebruik op kleinere schepen, sloepen of roeiboten bestemd kunnen zijn.³¹

Een rol voor Willem III?

Een werkhypothese volgend kan men de nieuwe geusvlaggen invoegen in het politieke avontuur dat stadhouder

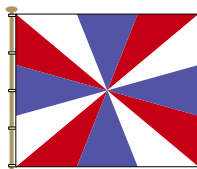
Willem III in 1688 ondernam door met steun van de Staten-Generaal naar Engeland over te steken. Hij voer erheen met een krijgsmacht en ondervond daarbij morele steun van het grootste deel van de bevolking van de Republiek. Op het jacht waarmee hij naar het vertrekpunt Hellevoetsluis voer wapperde aan de grote masttop en vooruit als geus zijn vlag. Die was rood, wit en blauw met in de witte baan zijn prinselijk wapen,

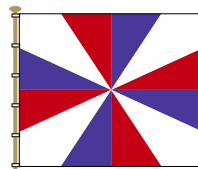
Afb. 12

links en rechts vergezeld van takken met oranjeappels (afb. 12). Willem nam op het Britse

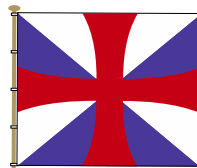
eiland en in Ierland de macht over van zijn schoonvader Jacobus II. Ondanks het feit dat de Engelsen en de Nederlanders elkaar tevoren meer dan 40 jaar hadden bevochten in drie bloedige zeeoorlogen, zagen zij zich nu gedwongen tot heroriëntatie en te gaan samenwerken. Voortaan moesten hun oorlogsvloten indien nodig gecombineerd optrekken, vooral tegen de Fransen. Het invoeren van een stel nieuwe geuzen kan hebben gepast bij de mogelijke integratie van Staatse schepen binnen de Brits-Nederlands Unievloot. Of een werkelijke invoering van dit viertal vlaggen heeft plaatsgevonden moet in het midden worden gelaten. Volgens de bekende afbeeldingen bleven ook in de jaren na

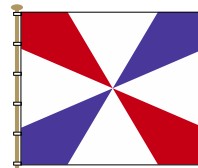
Afb. 17

Afb. 18

Afb. 19

Afb. 20

1688 de Nederlandse en Britse schepen als geus steeds hun gewone vlaggen voeren.³²

Afwijkende vormen

Doordat de waarnemer aan boord of aan de wal of een kopiist uit boek of kaart geen wijs kon uit de volgorde van de kleuren der segmenten, ontstonden al snel afwijkende vormen van de Prinsengeus. Een vroeg voorbeeld, uit de periode 1702-1707, vormen de tekeningen in het handschrift Hesman. Bij één daarvan tekenen de middelste geren zich in de lengte van de vlag af als een blauw kruis (afb. 17). Sommige vervormen variant nr. 15 zodanig, dat de middelste geren kloksgewijze gezien aan elke zijde van rood en blauw gedeeld zijn (afb. 18). Uitzonderlijk is de afbeelding van dezelfde geus in enige Britse gedrukte

bronnen die het rode kruis afbeelden als een kruis dat aan de uiteinden licht verbreed is, terwijl het dundoek tegen de klok in volgens een schuinkruis in acht segmenten van blauw en wit verdeeld is. De overeenkomst met de Britse Unievlag lijkt mij duidelijk (afb. 19).³³ Weer andere vlaggenkaarten beelden de 'enkele' geus (variant nr. 16) zodanig af, dat de kleuren blauw en rood diagonaal verspringen (afb. 20).

Van 'geusje' naar Geuzenvlag

In 1795 ontstond in de Noordelijke Nederlanden een nieuwe staat, de Bataafse Republiek. Bij het invoeren van nieuwe vlaggen in 1796 kreeg de geus hetzelfde uiterlijk als de rechthoekige inzet die bij de nationale vlag in de rode baan was geplaatst: op een wit doek de afbeelding van een zittende Bataafse Maagd, vergezeld van de nu eveneens Bataafse Leeuw. De geus met de Bataafse Maagd verdween tien jaar later na de uitroeping van een koninkrijk Holland onder Lodewijk Napoleon: op de witte middelste baan die breder was dan elk van de beide andere liet hij zijn wapen plaatsen. Erg populair waren de nieuwe geuzen niet. Met koning Willem I keerde men wat dit betreft terug naar de eenvoudige geus van rood, wit en blauw.³⁴

'Geus' als naam voor een vlag bleef letterkundigen boeien. Het was de landelijk beroemde dichter Willem Bilderdijk die in 1821 in een verklarende woordenlijst de Geus een soort wimpel noemde, die zo heet omdat zij uit 'driehoekige lappen' bestaat, net als de kleding van een bedelaar. De letterkundige Jacob van Lennep legde in 1856 uitdrukkelijk een link tussen de 'vlag, die van den boegspriet waait' en de Watergeuzen. Die hadden namelijk in Den Briel 'hun standaard' gehesen met de kleuren van de Prins. 'Alzoo' hadden zij 'hun verschijning' aangekondigd. Met die 'standaart' wordt kennelijk een Prinsengeus (welke variant dan ook) bedoeld en niet de Prinsenvlag of driekleur.³⁵ De Geuzennaam voor de driekleur handhaafde zich zolang de Republiek bestond en ging nadien over op de nationale vlag, dezelf-

Kleuren

Oorspronkelijk De kleuren en eventuele emblemen van de geus kwamen tijdens de Republiek meestal overeen met de vlag die aan de top van de grote mast of achteruit wapperde. Op de Nederlandse vloot was dat een vlag in drie banen die de kleuren van de prins van Oranje vertoonde. In de loop van de tijd veranderde men de kleur van de bovenste baan van oranje in rood. Er bleef onduidelijk bestaan en mogelijk in samenhang daarmee veranderde de naam Prinsenvlag in Statenvlag. De daarvan afgeleide geuzen heetten als vanzelfsprekend Prinsengeus of Statengeus.

Tijdens het laatste kwart van de 17de eeuw komt op vlaggenkaarten onder 'Nederland' een serie qua vorm samenhangende zogenaamde geëerde geuzen voor. Geren zijn in dit geval langwerpige driehoeken met hun basis aan de zijden van de vlag, waarvan de punten in het midden van de vlag samenkomen. De serie omvat vier typen die in het bijgaande artikel verder omschreven zijn.

Modern De Nederlandse oorlogsvloot voerde als geus een verklende vorm van de nationale of koninkrijksvlag. In 1931 werd bij Koninklijk Besluit de zogenaamde dubbele Prinsengeus vastgesteld als geus, te voeren op oorlogssche-

pen. Bij verdere regelingen werd het uiterlijk hiervan nauwkeuriger omschreven en de te gebruiken formaten vastgelegd. Ook buiten de marine bleef de term geus in gebruik voor een klein vlagje voorop de boeg. Een goed gebruik is het respecteren van de bestemming van de dubbele Prinsengeus voor de marine en dat men de enkele geus voor particulieren reserveert. Sommige verenigingen keuren dit gebruik af en wensen alleen een verenigingsgeus toe te laten. Ook staat het eenieder vrij een afwijkende vlag van kleiner formaat aan de boeg te hissen, die soms een speciale betekenis voor de eigenaar of reder van het vaartuig kan hebben.

Formaat, uiterlijke vorm

Oorspronkelijk De geus was vanaf de 16de eeuw doorgaans aanzienlijk kleiner van formaat dan de overige vlaggen aan boord. In de lengte was zij vrij kort, soms vierkant. Ook driehoekige geuzen kwamen voor, sporadisch waren zij gespleten of nog meer zeldzaam hadden zij de vorm van wimpels.

Modern Onafhankelijke staten stelden vorm en kleur van de boegvlaggen bij de oorlogs- of handelsvloot vast bij wet of beschikking. Andere lieten toe de nationale of staatsvlag op de boeg te gebruiken, meestal toch van een kleiner formaat dan de andere vlaggen aan boord. De privatisering in de binnen- en pleziervaart leidde met name in Nederland tot het gebruik van geusjes die een verkleining of vereenvoudiging waren van elders aan boord gevoerde verenigings- of firmavlaggen. Sinds de jaren dertig van de vorige eeuw kwamen vooral bij particulieren boegvlagjes van driehoekige vorm op, vergelijkbaar met fietsvlaggetjes.

de als die van het koninkrijk.

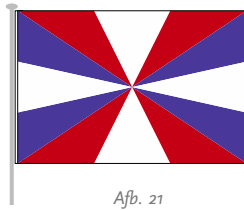
De gegeerde geus was nog niet helemaal vergeten: zo nu en dan kwam hij tevoorschijn wanneer de historische zeilvaart in beeld moest worden gebracht, zoals bij de herdenking van de tocht van Hudson naar Amerika in 1909. Drie jaar nadien verscheen in Duitsland het omvangrijke standaardwerk over vlaggen door R. Siegel. De gegeerde geus behandelde hij als een vervallen dundoek uit het verleden.³⁶

De Watergeuzen herdacht

Er was een landelijke herdenking nodig, om de vroegere geusvlag uit het intellectuele niveau naar het grotere publiek te brengen. Bij het 300-jarig jubileum van de Geuzenval in 1872 zagen de organisatoren zich gedwongen om zoveel mogelijk bevolkingsgroepen (zelfs de rooms-katholieke) bij het feest te betrekken. Daarom werd het thema omgeboogen van een Geuzenfeest tot een Vrijheidsfeest. Het toen te Den Briel opgerichte monument, ontworpen door J. Ph. Koelman, laat geen woeste piraat zien, maar een bekoorlijke jongedame, de 'Waternimf', die op gracieuze wijze een vlag draagt. Tegenstanders van de 'neutralisatie' van het feestthema lieten tezelfdertijd aan een nieuwgebouwd gesticht vlakbij het monument een alter-

natief gedenkteken plaatsten in de vorm van een flinke gevelsteen. Hierop zwaait een ruige Watergeus de driekleur (het rood in een lichte tint).³⁷

Een jaar later kwam de gegeerde geus, nu *Geuzenvlag* genoemd, weer boven water. W.F.P. Enklaar publiceerde een boekje waarin hij in kleurendruk aan de hand van een (naar hij beweerde) teruggevonden 'zestiende-eeuwse' afbeelding drie vlaggen documenteerde: een gegeerde (dubbele) *Princegeus*, een (enkele) 'Hollandse Geus' en een *Bosgeus*.³⁸ Weer drie jaar later, bij de herdenking van de 300ste verjaardag van de Pacificatie, wapperden ook in de Vlaamse stad Gent 'de vroolijke geuzenvlag, het *oranje-blanje-bleu*', zoals een verslaggever uit Middelburg opmerkte, 'uitdagend met haar lichte kleuren, als een zonnestraal Gent's grijze gebouwen oprisschend'³⁹ Toen Brielenaren in 1897 opnieuw een herdenkingsfeest gingen organiseren haalde men de tekeningen uit 1873 tevoorschijn.⁴⁰ Dat gebeurde in het volgende herdenkingsjaar 1922 opnieuw.⁴¹ Tijdens de feestelijkheden van dat jaar hees een afvaardiging uit de Amsterdamse afdeling van de beweging 'Volksweerbaarheid' op de Catharintoren voor het eerst een vierkante 'Geuzenvlag'. Het dundoek werd na afloop aan de gemeente Brielle aangeboden. Het was een enkele geus van grote afmetingen (2,10 x 2,10) geworden.⁴²

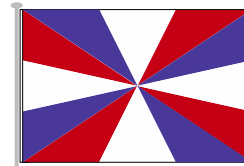

Volgens foto's van de feestelijkheden ging ook de andere variant van de dubbele Prinsengeus mee in de optocht (afb. 21).⁴³ Hiermee waren minstens twee versies van de gegeerde geus letterlijk aan land gekomen en eigenlijk geen 'geusje' meer maar volwassen en soms forse vlaggen.

Groeiende belangstelling

Toen koningin Wilhelmina op 20 juli 1931 haar handtekening plaatste onder het besluit om de zogenaamde *Dubbele Prinsengeus* in te voeren voor 'schepen en vaartuigen van oorlog' kreeg dit in de pers een summiere vermelding.⁴⁴ Op

30 april van het volgende jaar, de verjaardag van kroonprinses Juliana, werd de 'nieuwe' vlag bij de marine plechtig in gebruik genomen met kanonschoten en het spelen van het Wilhelmus op alle beschikbare 'oorlogsbodems', zoals dat toen heette. Hoe de vlag eruit zag vertel-

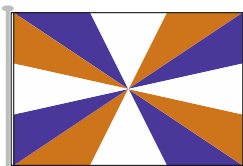

Afb. 22

de de tekst van het besluit niet. Men vond het kennelijk voldoende te verwijzen naar de gekleurde afbeelding die erbij hoorde (afb. 22). Pas koningin Beatrix heeft op 6 maart 1986 de geus omschreven als een rechthoekige vlag, waarvan de lengte zich verhoudt tot de hoogte als 3:2. Het dundoek is verdeeld in 'sectoren' (driehoekige geren) die elk 1/3 van de rechthoekzijden (vlaglengten) beslaan. De segmenten vertonen de kleuren van de Koninkrijksvlag, dus rood, wit en blauw.⁴⁵ De regering vond in 1931 die vermelding kennelijk overbodig omdat de teksten uitsluitend spreken over oorlogsschepen en 'vaartuigen'. Daar was de Prinsengeus voor bestemd en aan een mogelijk gebruik door anderen hebben de ambtenaren van het ministerie kennelijk niet gedacht. Dat de vlag vrijwel steeds alleen aan of op de boeg wordt gevoerd, vonden zij vermoedelijk zo vanzelfsprekend dat daarvan ook al geen sprake is. Later kwam, gezien de bestemming voor de oorlogsvloot, het goede gebruik op om de dubbele Prinsengeus voor gebruik bij de marine te reserveren en de enkele geus over te laten aan particulier gebruik. Ondertussen was men bij de commerciële vracht- en passagiersvaart, maar ook bij de pleziervaart voorop, gewend boegvlagjes te gebruiken. Zij hadden vaak de vorm van een vereenvoudigde verenigingsvlag en waren soms driehoekig als een fietsvlaggetje.

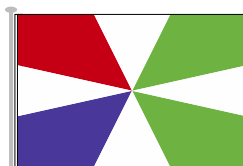
Na 1945 ondergaat het voortaan vrijwel onafgebroken gevierde 1-april-feest te Den Briel een reeks transformaties. Op de milde golven van economische welvaart zwelt de sobere stoet van relatief weinig medespelers met slechts enkele vlaggen aan tot een meervoud daarvan, dat een groot aantal vlaggen van verschil-

lende samenstelling meevoert. Bekende vlaggen ondergingen enige kleine aanpassingen. In de Enkele Geus zijn de kleuren van de segmenten om en om gewisseld

Afb. 23

(zoals afgebeeld bij de variant afb. 20). De dubbele Prinsengeus wordt hier sinds de jaren zestig gevoerd in een oranje, wit en blauwe versie die de naam *Brielse Geus* draagt (afb. 23). In navolging van Den Briel ging men in andere plaatsen die indertijd van de Geuzenopstand 'bevrijd' waren bij feestelijke herdenkingen ook de dubbele Prinsengeus gebruiken.⁴⁵ Ontwikkelingen in de laatste decennia laten zien, dat het voeren van de dubbele geus ook in de pleziervaart voorkomt. Daarnaast worden er aan wal varianten gebruikt, uiteraard in groter formaat dan aan boord. De Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde gebruikte lange tijd (1971-1986) een verenigingsvlag in de vorm van een enkele Prinsenvlag met inzetstuk. In 2013 hees het

Afb. 24

Wereld-congres van vlaggenkundigen een variant van een dito geus in combinatie met de stadskleuren groen en wit (zogenaamde *Rotterdamse Geus*) (afb. 24). Hij werd een jaar nadien versierd met het embleem ('wapen') van het Korps Mariniers,

Afb. 25

in gebruik genomen als speciale geus voor dat korps, gelegerd in de Van Ghendtkazerne aldaar (afb. 25).⁴⁷

Conclusies

Het onderzoek voor deze bijdrage gaf als duidelijkste uitkomst, dat de studie Prinsengeus een opgave is die wij nog grotendeels 'voor de boeg' hebben. Hier dragen wij enige voorzichtige conclusies voor:

- 1) De Prinsengeus uit de zeventiende eeuw kende een viertal vormen of vari-

anten waarvan er twee thans nog bekend en in gebruik zijn:

- a) officieel bij de Marine: de dubbele Prinsengeus, ingevoerd bij Koninklijk Besluit van 20 juli 1931;
 - b) officieus bij particuliere personen en instellingen: de enkele Prinsengeus.
- 2) De naam en traditie van de Prinsengeus verwijzen naar de Watergeuzen die op 1 april 1972 Den Briel innamen. De in 1931 voor de Marine vastgestelde geus is een variant van de Nederlandse vlag die mogelijk pas uit de tweede helft van de 17de eeuw dateert.
 - 3) Het is moeilijk te bewijzen dat de gebeurtenissen te Den Briel in 1572 onmiddellijk in verband gebracht kunnen worden met de gegeerde vlaggen die sinds 1693/1695 zijn gedocumenteerd. Voor de historicus lijkt alleen al het verschil van meer dan 100 jaar tussen beide tijdstippen te kunnen wijzen op een mogelijk anachronisme.
 - 4) Het jaartal 1693 schijnt eerder te verwijzen naar stadhouder-koning Willem III, die vanaf 1688 tot 1702 niet alleen in de Republiek van de Verenigde Provinciën, maar tevens over de Britse Eilanden regeerde.
 - 5) De traditie dat de boegvlag op de Nederlandse oorlogsschepen rechtstreeks iets te maken heeft met de Watergeuzen die in 1572 Den Briel binnetrokken, berust vooral op de naam 'geus' die men al in de late 16de eeuw daaraan verbond. Deze vlag had op de vloot vrijwel steeds de vorm van een (verkleinde) Prinsenvlag van drie of meer banen.
 - 6) Vooral in de zeventiende eeuw zijn ook bij de oorlogsvloot soms de vlaggen of wapenkleuren van provincies, gewesten of steden voorop het schip als boegvlag gebruikt.
 - 7) Bij de hernieuwde belangstelling voor de geus in 1872, maar vooral sinds 1922 nam het gebruik toe aan de gegeerde Prinsengeus de in feite foutieve, maar als eretitel bedoelde naam 'Geuzenvlag' te geven. Die was al eerder – met meer recht – toegekend aan de Nederlandse driekleur, in het bijzonder aan de historische variant daarvan met een bovenste baan van oranje.

Lijst van illustraties

1. De Prinsengeus wordt gehesen op Hr. Ms. 'Zuiderkruis', 2012. Foto archief Ministerie van Defensie
1. Vlag op de vloot der Watergeuzen 1572 naar anoniem portret van Lurney, Nationaal Archief, circa 1574
2. Drievooudige Prinsenvlag, tijdens de Republiek (tot 1795) ook gebruikt als geus
3. Foto schilderij door Johan Keller in het Briels Museum, 1759
4. Geus van de provincie Holland, naar het stadsgezicht op Rotterdam door Haastens, 1599
5. Staten-Generaalsvlag, tijdens de Republiek (tot 1795) ook gebruikt als geus, meestal zonder wapenschild
7. Staten-Generaalgeus naar de gravure van R. de Hooghe, Rijksmuseum Amsterdam, 1688
8. Geus van de Zeeuwse admiraliteit in de 17e eeuw, reconstructie naar De Waard (1900)
9. Geus van de stad Middelburg naar P. Mortier, 1693
10. Geus van de stad Vlissingen naar P. Mortier, 1693
11. Geus van de stad Veere naar P. Mortier, 1693
12. Prinsengeus van stadhouder Willem III, reconstructie naar de gravure van D. Marot, 1688
13. Staten Generaals Geus naar P. Mortier, 1693
14. Dubbele Prinsengeus naar P. Mortier, 1693
15. Andere Prinsengeus naar P. Mortier, 1693
16. Enkele Prinsengeus naar P. Mortier, 1693
17. Enkele Geus, variant naar het handschrift van G. Hesman (nr. 27), 1702-1707
18. Enkele Geus, variant naar het handschrift van G. Hesman (nr. 28), 1702-1707
19. Andere Geus variant naar de vlaggenkaart van M. Seutter, 1712
20. Hollandse Geus naar B. Lens, circa 1700
21. Dubbele Prinsengeus, variant naar Enklaar, 1873 volgens de reconstructie door De Jonge, 1937
22. Dubbele Prinsengeus naar de afb. bij KB 1931
23. Enkele "Brielse" Geus in gebruik sinds circa 1968
24. Rotterdamse Geus, ontwerp Th Okkerse, 2008
25. Geus Korps Mariniers Van Ghendtkazerne te Rotterdam; ontw. Th. Okkerse naar een idee van luitenant-kolonel der Mariniers G.T.J. Aben, 2014

Noten

1. Sicking (2013) p. 135-155, 183-210; Sigmond (2013) 232-235.
2. Beelaerts (1931/1932) 151-154.
3. Walter Morgan (1572-1574, ed. Caldecott-Baird, 1976) 59-65, laat zowel op de schepen van de Geuzenvloot als in de vanen van de gelande troepen horizontaal gestreep donkere (zwarte) en witte banen zien.
4. Een gravure uit de series prenten die Frans Hogenberg in die jaren publiceerde laat de Geuzen in formatie aan land zien met veel gestreepte vaandels, nu in horizontale banen die donker gearceerd of wit gelaten zijn. In latere uitgaven zijn de vaandels gebaand of gestreep zonder arcering.
5. Het vaandel met de penning wordt voor zover bekend voor het eerst vermeld in het vroeg-zeventiende-eeuwse, in 1632 voor het eerst te Rome in druk verschenen boek door Famiano Strada over de Oorlog in de Nederlanden (Strada, 1632) 7e boek p. 258. Door van Alkemade (1726) p. 127 en 132 wordt nog verwezen naar het wapen van de Vier Polders in Oostvoorne, later de gemeente Vierpolders (Z.H.) : in rood een sabel (met de punt omhoog geplaatst), vergezeld van tien penningen.
6. Op een schilderij door Antonie Waldorp uit circa 1862 verlaten de geuzen net de sloepen. Zij dragen echter effen oranje vaandels of vlaggen! Beide schilderijen bevinden zich in het Historisch Museum Den Briel.
7. Van Haaren (1776) 13 en 135.
8. Sicking (2013) p. 135-155, 183-210; Sigmond (2013) 232-235.
9. De Waard p. 114, Bijl. XII 1598.
10. De Waard (1900) p. 63 (1632-1634) en 121 (1606-1607).

11. De Schepper (2014) passim, vooral 42-52.
 12. De Waard (1900) p. 32, A nr. 21 1652 kwesties met Int.-adm. Tromp over deze naam ipv 'Den princevlag'. Meestal beschouwt men dit als een aanwijzing dat toen de kleuren van de bovenste baan werden veranderd. De kleuren heetten echter in de periode 1655-1656 nog steeds oranje, wit en blauw, ook die van de geus. De Waard (1900) p. 35-35, die verwijst naar Brandt (1687) 103 en 119. Vijftien jaar later werd voor schepen te Zierikzee o.a. een vlag van rood, wit en blauw geleverd, met het 'Statenwapen' erin. De Waard (1900), p. 64 nr. 68. Het wapen zou ook dat van Veere (Borssele) geweest kunnen zijn. De Waard, p. 66 nr. 75 voor een leverantie in 1669 van een rode geus met wapen aan de vloot te Zierikzee.
 13. De Waard (1900) p. 113, bijl. X. De Zeeuwse admiraliteit had al in 1587 vlaggen in de drie genoemde kleuren voor de schepen van zijn oorlogsvloot gekocht: *ibidem*, p. 29-30, A nr. 12.
 14. Mortier (1693) bl. nr. 12 *Pavillons de diverse Nations / Vlaggen van Verscheide Natiën*, o.a. ingebonden in de Atlas Neptune Francois.
 15. In een eerder verschenen nummer van dit tijdschrift is de invoering van een voor het schip van de bevelhebbende admiraal als gemachtigde van de Staten-Generaal behandeld: Van Ham (2015) 17.
 16. De Waard (1900), p.30 vermeldt onder 1639 de verdeling van de vloot in een oranje, een wit en een blauw eskader. Vermelding van een oranje geus in 1631/1632 (p. 63), n en een witte geus in 1691 (p. 71 nr. 99). een gele en een groene in 1692 (p. 72 nr.101).
 17. Witsen (1671) p. 65.
 18. De Stadsvlaggen en –geuzen ten tijde van de Republiek verdienen een afzonderlijke studie.
 19. Brandt (1676) 413.
 20. *Pugno Pro Patria*, 'Ik vecht voor het Vaderland'.
 21. De Waard (1900) p. 92-93.
 22. De Waard (1900) p. 63, nr. 61 *wimpel* met wapen van de admiraliteit erin; p. 144 bijl. XLI; 147 bijl. XLIII en p. 155, bijl. XLIX. 144 XLI 1664 1 groene geus met admiraliteitswapen; p. 65 nr. 72 1665 (ontv. gen.) 1 rode en groen geuzen met wapen van Vlissingen, Veere of Middelburg.
 23. 't Hooft (1909) 176.
 24. Beulakker (2012) 47-50, 100.
 25. Mortier (1693), blad nr. 5 *Pavillons des Colleges et Villes... /Vlaggen van de Colleges...* Slechts een maal wordt voor Veere in een archiefstuk verteld dat het complete stadswapen erin staat. De Waard (1900) p. 66 nr. 73 (ontv. gen.) 9 mrt. 1665.
 26. De overige twee stadjes (Goes en Tholen) voerden weliswaar vlaggen maar een afbeelding of schriftelijke vermelding van hun geuzen is tot dusverre niet teruggevonden.
 27. Voorbeytel Cannenburg (1931) 129-130. Hij was in het toenmalige Nederland één van de weinige deskundigen op het gebied van vlaggen: *De Telegraaf*, 7 sept. 1931.
 28. De Waard (1900), p. 75 merkt op: 'De vraag kan gedaan worden, of er van deze Statengeus geene Statenvlag is geweest'. Deze mogelijk niet complete zin maakt het er geheel niet duidelijker op. Of moet "van" soms als "vóór" gelezen worden? Hij verwijst overigens naar gegevens uit 1665 betreffende een rode vlag, waarin een niet nader omschreven wapen was geschilderd en een vlag uit drie jaar later van rood, wit en blauw vlaggedoek met een Statenwapen, vergezeld van een witte en een blauwe streep.
 29. Mortier (1693), blad. nr. 4, *Pavillons des Etats Generaux.../Vlaggen van de Staaten Generaal*.
 30. Was en is de gegeerde Geus nu wel zo typisch 'Hollands' ? De Britse koningsvlag en de Unievlag van de Britse oorlogsvloot , in 1606, respectievelijk 1634 ingevoerd, komt vanaf dat jaar ook als boegvlag (jack) voor.

Hij was gevormd uit het Engelse rode kruis met witte zomen, aangebracht in de blauwe met het witte schuinkruis van Schotland : Wilson (1986) p. 16-19.
 31. De Waard (1900) vermeldt p. 173 nr. LXIV een leverantie in 1696 van kleine geusjes 'tot de boots', waarmee wel reddingsboten of sloepen bedoeld zullen zijn. De Waard p. 75 nr. 117, vergelijk p. 95 kent pas in 1723 een vermelding van de *Staete* geus. Hij lijkt er overigens zeker van te zijn geweest dat in de tijd van de Tweede Engelse Oorlog (1664-1667) een (nieuwe) Statenvlag zou zijn ingevoerd: De Waard, p. 95. Hij noemt in dit kader de leverantie van een rode vlag in 1665, waarin een niet nader omschreven wapen was geschilderd en een vlag van rood, wit en blauw vlaggedoek met een 'Statenwapen', vergezeld van een witte en een blauwe streep.
 32. Beide vloten gingen hun seinwezen aanpassen: Voorbeytel Cannenburg, (1935-1936), Bijlage C, 75-80.
 33. Vlaggenkaarten door B. Lens (circa 1700) en in Beaumont (1702)
 34. Voor een speciale geus, in 1814 bij KB geschonken aan de 'Admiralschappen van Boeijers en Jachten' te Zaandam zie Poels (voorj. 2016) dit tijdschrift, nr. 18. De vlaggen schijnen geen lang leven beschoren te zijn geweest. Op 16 maart 1816, nog geen volle 2 jaar na dit geschenk stelde de koning bij zijn besluit als bijlage een vlaggenkastel vast, waar bij hij dezelfde vlag vaststelde als zijn persoonlijke standaard! De geus op oorlogsschepen bleef tot 1931 gewoon rood, wit en blauw: Treu (z.j.) 25 (afb. 44) en 30-31, afb. 49.
 35. Bilderdijk (1821), p. 153-154 en Van Lennep (1856), p. 73.
 36. Siegel (1912) p. 92-94,146-149, 162-163 en 246.
 37. Groot (1995) p. 179-181. De vlag in het reliëf heeft in zwarte letters de tekst PRO PATRIA en een lichtrode bovenste baan. De prent of affiche *Neêrlands Vrijheid 1572 – 1872. De Watergeus*, circa 1872 uitgegeven door J.H. Brons Boldingh te Amsterdam beeldt eveneens een Watergeus af. Hij hanteert de drie-kleur met een oranje bovenste baan.
 38. Enklaar (1873) : bij de eerste twee vlaggen worden de witte segmenten niet driehoekig afgebeeld, maar langwerpige, in het midden uitbollende figuurtjes. Er is een kleurverschil tussen de (Enkele) Hollandsche Geus, die de kleuren rood, wit en blauw schijnt te vertonen en de (dubbele) *Princengeus* die oranje, wit en blauw laat zien. De derde vlag, de *Vlaamsche Geus (Boschgeus)* is wit met daarin gekroond schild waarin een eenkoppige adelaar. De vormgeving wijst op een datum hoogstens uit het einde van de achttiende eeuw, maar misschien eerder uit de tijd van het verschijnen van het boekje. Vermoedelijk heeft iemand de vlaggen slordig nagetekend naar een oudere vlaggenkaart.
 39. *Middelburgsche Courant* van 5 sept. 1876.
 40. *Rotterdamch Nieuwsblad* van 3 april 1897. Bij een juist woordgebruik is alleen een effen oranje vlag een echte Oranjevlag. In de krant zijn zowel de arceringen als de aanduidingen met letters zijn moeilijk te interpreteren. Bij het krantenverslag van de feestelijkheden zijn echter een *Prinsenvlag* en een *Geuzenvlag* afgebeeld zoals die in het genoemde boekje. Beoelde de verslaggever met 'Oranjevlag' de Prinsenvlag?
 41. Als vierkante vlaggen met niet erg betrouwbare arceringen. Foto's uit dat jaar o.a. op de website van de streekarchiefdienst Voorne-Putten en Rozenburg laten o.a. de groep die als Geuzen verkleed op weg zijn om de vestingpoort te bestemmen. Zie ook Been (1922) 46-49. De 'bestorming' van de poort werd toen voor het eerst door een groep Rotterdamers nagespeeld.
 42. Ir. L. Jonker Czn., een ijveraar voor het herstel van de Prinsenvlag als officiële nationale vlag beschrijft beide vlaggen in zijn boek (1937) p. 54-55, met als bijlage een vlaggen-

kaartje in kleuren achterin het boek. Vermoedelijk waren de kleuren van de twee vlaggen oranje, wit en blauw. Jonker (1937) gaf de oranje segmenten in rood weer. Misschien liet hij zich beïnvloeden door de opvatting dat rood de oorspronkelijke kleur van de bovenste baan in de Nederlandse was en dat deze (kort?) daarna is vervangen door oranje. Hij nam aan dat rood, wit en blauw waren afgeleid van het Zeeuwse wapen (met weglating van de schildkleur goud = geel).
 43. Jonker (1937), p. 55. De Hollandse geus (Enkele Geus) is afgebeeld in het genoemde vlaggenkaartje als nr.9; de speciale geus (door J. een 'Andere vorm van Prinsengeus' genoemd) als nr. 10.
 44. Artikel 'Dubbele Prinsen Geus in eere hersteld' in *Dagblad De Telegraaf* 7 sept. 1931.
 45. Koninklijke Besluiten van van 20 juli 1931 no. 165 en van 6 mrt. 1986 nr. 40.
 46. De media, vooral internetbeelden tonen aan dat dit gebeurde te Alkmaar, Biervliet en Vlissingen. Tegenwoordig hijst men te Vlissingen op 6 april ter herdenking van de innname van de stad in 1572 als 'Geuzenvlag' een dundeok van negen banen aan de toren van de Grote of Sint-Jacobskerk.
 47. Van Vijfeijken (2012) in dit tijdschrift nr.10 (voorj.), p. 7; zie ook nr. 13, (najaar 2013), p. 9, afb. van vlag en ontwerper en nr. 14 (voorjaar 2014), p. 12.

Geraadpleegde literatuur

Par. Hoe zag de vlag van de Watergeuzen eruit?

– Alkemade, K. van, *Beschrijving van de Stad Brielle en der lande van Voorn*. Rotterdam 1726
 – Beelaerts, W.A., 'Heer Dirk Woutersz., huis-kapelaan der heeren van Wassenaar en pastoor te Wassenaar (1504-1580)', *Leidsch Jaarboekje = Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en Rijnland* nr. 24, p. 132-159, 1931/1932
 – Caldecott-Baird, D., *The Expedition in Holland 1572-1574...* Londen 1976
 – Haaren, O. Zwier van, –, 'De Geuzen. Proeve van een *Vaderlands Gedicht*. Zwolle 1776
 – Strada, F., *Bello Belgica*. Liber VII. Rome 1632. Nederl. ed. Rotterdam 1655

Par. Onder de Republiek

– Beulakker, E. *Onderscheid moet er zijn*. Hilversum 2012
 – Brandt, G. *Het Leven en het Bedrijf van den Heere Michiel de Ruyter*. Amsterdam 1676, 1687
 – Ham, W.A. van, 'De Staatsvlag van de Republiek: De Staten Generaals of Generaliteitsvlag', *Vlag!* (2015, najr.) 16-20
 – Hooft, C.G., "Het jacht de Halve Maen, 1609", *Elsevier Geïllustreerd Maandschrift*, jrg. 19 (1909), dl. 38, 170-178
 – J. W. [Walvis] (1713) zie: Walvis (1713)
 – Schepper, H. de, "Belgium dat is Nederland". Identiteiten en identiteitsbesef. Breda/Malden 2014
 – Sicking, L. bijdragen over de vloot in: P. Groen (red.) *De Tachtigjarige Oorlog. Van opstand naar geregelde oorlog 1568-1648*. Amsterdam 2013
 – Sigmond, J.P. *Zeemacht in Holland en Zeeland in de zestiende eeuw*. Hilversum 2013
 – Voorbeytel Cannenburg, W. 'Het Seinwezen bij 's Lands Zeemacht', in: *Jaarverslag van de Vereeniging Nederlandsche Scheepvaartmuseum*, (1935-1936), p. 75 Bijlage C.
 – Waard, C. de, *De Nederlandsche Vlag. Nieuwe Bijdragen tot de kennis harer kleuren*. Groningen 1900
 – Walvis, J. W. *Beschrijving der stad Gouda ... Gouda/ Leiden* 1713
 – Witsen, *Aeloude en Hedendaegsche Scheepsbouw en Bestier...* Amsterdam 1667,1671
 Yk, C. van, *De Nederlandsche Scheepsbouw-konst Open Gestelt...* Amsterdam 1697

YouTube beeld van het 1 April feest in Den Briel 2015.

Par. Gegeerde geuzen

– Sierksma, Kl., *Flaggeboek Hesman* (ed.) Leeuwarden, 1975
 – Voorbeytel Cannenburg, W. 'De Prinsengeus', *Onze Vloot*, jrg. 23 (okt.) (1931)129-130
 – Wilson, T., *Flags at sea...* Londen 1986

Par. van 'geusje'naar Geuzenvlag

– Been, Joh. H., *Het Geuzensprookje van Den Briel*, Neerlandia, jrg. 26 (1922), p. 46-49.
 – Bilderdijk, W. *Geslachtslijst der Nederlandsche Naamwoorden...* dl. 1, Amsterdam 1821
 – Enklaar W.E.P., *Het drietal Geuzenvlaggen...* Deventer 1873
 – Groot, Fr., 'De strijd om Alva's Brill...'. *Bijdr. Meded. Gesch. Ned. jrg.* 110 (1995).afb. 2, p. 161-181.
 – Jonge, J.C. de, *Het Nederlandsche Zeewezen*. Haarlem 1858
 – Jonker Czn., L. *Wat is de Oorsprong van onze Vlag?* Middelburg 1937
 – Laars van der, T., *Wapens, vlaggen en zegels van Nederland*. Amsterdam 1913, herdr. Groningen 1989
 – Lennep, J. van, *Zeemans – Woorde boek ...* Amsterdam 1856
 – Linschotenvereening, N.N., 'De herdenking in 1909', in: *Voorbericht tevens vervolg op DL. XV* (1909) Inleiding nr. IX
 – *Middelburgsche Courant*, 'De feesten te Gent', *Middelburgsche Courant*, 5 sept. 1876 N.N., 'Rotterdamse Geus met Korpswapen Mariniers: congres - vlag 25ste ICV krijgt een nieuw leven', *Vlag!* (2014, voorj.) p. 12
 – Poels, Jos. '1814...: Speciale vlaggen, wimpels en geuzen als dankjewel voor Zaandam', *Vlag!* (2016, voorj.) 18-23
Rotterdamch Nieuwsblad, N.N. '1- Aprilfeest in Den Briel', *Rotterdamch Nieuwsblad*, 3 april 1897
 – Siegel, R. *Die Flagge...* Berlijn 1912
 – Sierksma, Kl., *Vlagprotocol...* Bussum 1981
 – *Telegraaf*, De, N.N., 'Dubbele Prinsen Geus in eere hersteld', 7 sept. 1931
 – Treu, H.A., *De Nederlandse Vlag en de Nederlandse Koninklijke Vlaggen...* Overdr. uit *Nasporingen en studien op het gebied der krijgsgeschiedenis* 63ste en 64ste jaarverslag. 's-Gravenhage z.j.
 – Vijfeijken, L. van, 'Vlaggen volgens Theun Okkerse', *Vlag!* nr. 10 (2012 voorj.) p. 5-7

Geraadpleegde vlaggenboeken en -kaarten

– Allard, C. *Nieuwe Hollandsche Scheeps-Bouw*. Amsterdam 1694/1695
 – J. Beaumont, J. *The Present State of the Unvers*. Londen 1702
 – Danckerts, C. *Table des pavillons...* Amsterdam circa 1710
 – Hesman, G. origineel handschrift in het Historisch Centrum Leeuwarden 1702-1707 (tevens te raadplegen op internetsite)
 – Lens, B., A General View of the Flags... (Engeland) circa 1700
 – Mortier, P., *Vlaggenkaarten* in: Pene, Cassiini e.a., *Le Neptune francois, ou Atlas Nouvelle*, Paris 1693
 – Seutter, M. *Tableau des Pavillons...* Augsburg 1712
 – Vries, S. de, *De Doorluchtige Weerelt*. Dl. 3. Amsterdam 1700.

Geen nieuwe nationale vlag voor Nieuw-Zeeland

Teleurgestelde minister-president Key zal de vlaggenkwestie niet herzien

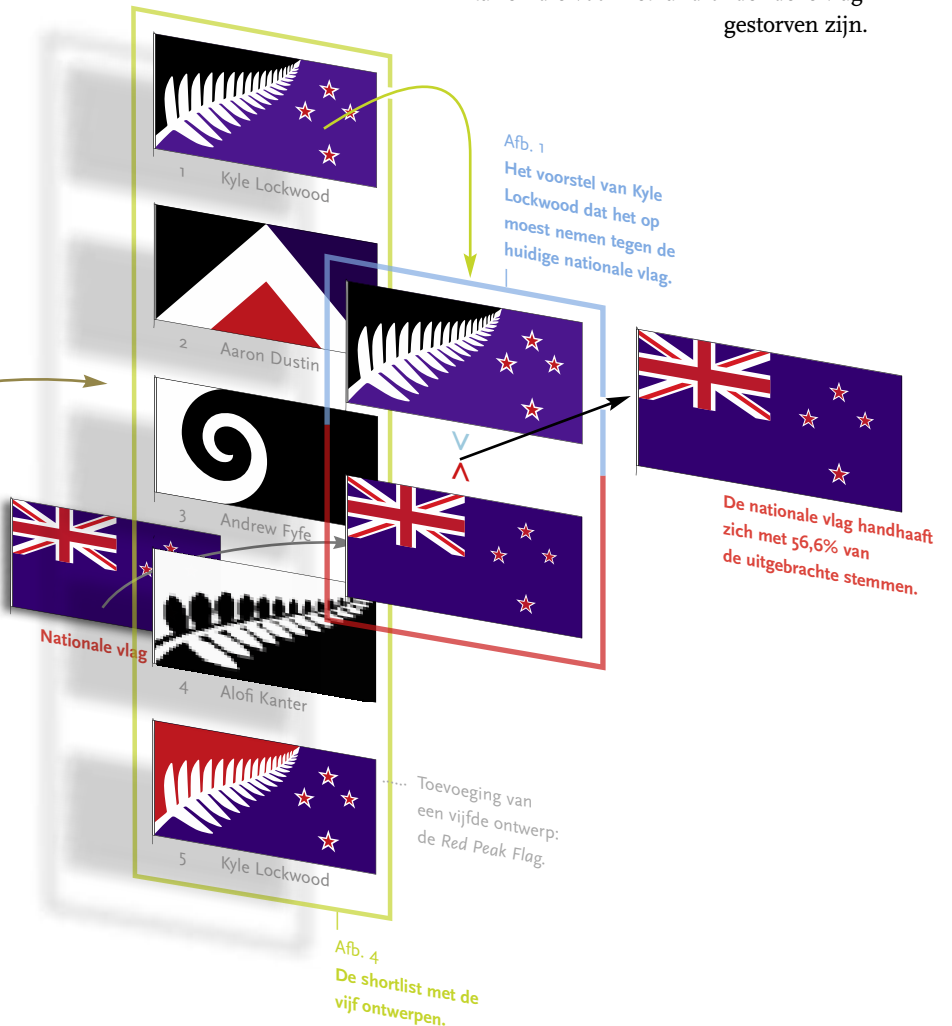
De inwoners van Nieuw-Zeeland hebben gestemd. Op Witte Donderdag 24 maart jl., de dag dat Nederlands legendarische voetbalster en -coach Johan Cruyff overleed, werd een eerste uitslag van het vlaggenreferendum bekend. Van de stemgerechtigden bracht 67,3% zijn stem uit. 56,6% van de stemmen waren voor behoud van de huidige nationale vlag, terwijl 43,2% van de stemmers het ontwerp van Kyle Lockwood als nationale vlag wenste.

Door WIM SCHUURMAN

Sinds de jaren '70 van de twintigste eeuw is er in Nieuw-Zeeland discussie over de nationale vlag. Hij zou te veel op de vlag van Australië lijken en de vlag zou de indruk wekken dat het land nog steeds een kolonie van Groot-Brittannië is. Tegenstanders vinden dat verandering van de vlag geen eer doet aan de militairen die voor het land onder deze vlag gestorven zijn.

Afb. 3 De officiële longlist met veertig ontwerpen.

Met de uitslag van het referendum is het proces van het mogelijk kiezen van een nieuwe nationale vlag, dat twee jaar duurde, afgesloten. Op de vraag aan de teleurgestelde

Lockwood-vlag is van de Harbourbrug verwijderd

minister-president Key of de kwestie de NZ-\$ 26 miljoen waard was geweest, antwoordde deze dat het proces een enorm gezond debat in heel het land had aangejaagd en dat je niet weg kunt kijken van een debat of discussie over natie-zijn. Voorzitter Clark van de Returned and Services Association (RSA), de veteranenorganisatie van de strijdkrachten, vond de beslissing van de bevolking een inspirerende, sterke blijk van democratie-in-actie.

Het door de Nieuw-Zeelandse regering ingestelde *Flag Consideration Panel* maakte in de tweede helft van 2015 bekend dat meer dan 43.000 Nieuw-Zeelanders te kennen hadden gegeven waar zij voor stonden en er 10.292 alternatieve ontwerpen waren ingediend, waaronder bijvoorbeeld afbeeldingen 2a en 2b.

Afb. 2a en 2b

Veel Nieuw-Zeelanders gebruikten in hun ontwerp de *silver fern*: het zilverkleurig varenblad. Ook de kiwi, een typisch Nieuw-Zeelandse loopvogel, werd in veel ideeën verwerkt. Het Panel stelde in eerste instantie een long-list van 40 ontwerpen samen (zie afb. 3) en verkoos vier ontwerpen, die het aan de bevolking wilde voorleggen om er de meest geschikte uit te kiezen. Die moest het in de tweede

ronde opnemen tegen de huidige nationale vlag. De vier ontwerpen die de Nieuw-Zeelandse regering daarop presenteerde voor een nieuwe nationale vlag, werden met gehoon ontvangen. Binnen een paar dagen werd al een campagne begonnen om een vijfde ontwerp een kans te geven en een andere campagne om het referendum over de vlag te boycotten. Critici vonden vooral dat er te weinig variatie was om uit te kiezen. Hierop werd een vijfde ontwerp toegevoegd aan de short-list: de *Red Peak Flag* (de Rode Bergtop Vlag).

Nadat de zwart-wit-blauwe *Silver Fern*vlag in december 2015 verkozen was tot finalist voor de tweede ronde van het referendum, nam de regering de uitermate vreemde stap toestemming te geven de kandidaat-nationale vlag van de Harbour Bridge in Auckland te laten uitwaaien (afb. 5). Deze eer was gewoonlijk beperkt tot de huidige nationale, de *Tino Rangatiratanga*-vlag (de nationale Maorivlag), de Australische vlag en de koopvaardijvlag.

Bronnen:
-Materialen beschikbaar gesteld door regering Nieuw-Zeeland en Flag Consideration Panel
-<http://www.odt.co.nz/news/national/377443/disappointed-pm-wont-revisit-flag>
-<https://www.tvnz.co.nz/one-news/new-zealand/silver-fern-flag-hoisted-on-auckland-harbour-bridge-at-dawn> Met toestemming van TVNZ gepubliceerd.

Afb. 5 De silver fern-finalist en de Nieuw-Zeelandse nationale vlag op Aucklands Harbour Bridge.

Ethiopië - Amhara

Amhara

Driekleur Ethiopië

Begin augustus 2016 waren er massale protesten in het stabiel geachte Ethiopië. De twee grootste etnische groepen in het land, de Oromo en de Amharen, gingen de straat op tegen onderdrukking door de regering, waarin een etnische minderheid, de Tigray, de grootste stem heeft.

In Gondar, een stad in het noorden van Amhara, schijnt de nationale vlag die in 1996 ontworpen werd onder de huidige regering, vervangen te zijn door de oude, simpele Ethiopische driekleur van groen, geel en rood.

Of de protesterenden hiermee een soort autonomie in hun regio claimen of dat ze daarmee de farce van de etnische gelijkheid willen aankaarten, is niet duidelijk.

Bronnen:

Dagblad Trouw, 10 augustus 2016

Flagspot.net, waaraan ook de afbeeldingen zijn ontleend

Rectificatie

In *Vlag!* 18 dient in Jos Poels' artikel '*Speciale vlaggen, wimpels en geuzen als dankjewel voor Zaandam*' op bladzijde 19 in de negende zin van de eerste alinea 'toen de geallieerden hem die territoria in het huidige België aanboden' in plaats van 'toen de Fransen hem die territoria in het huidige België aanboden' te staan.

ICV 27 in Londen

Van maandag 7 tot en met vrijdag 11 augustus 2017 organiseert het Britse Flag Institute het *27th International Congress of Vexillology*. Het tweemaaljaarlijks wereldvlaggencongres zal deze keer plaatsvinden in hartje Londen, in het Imperial College in de wijk Kensington, het museumdistrict bij uitstek.

Alle informatie over het congres, o.a. over aanmelding, is al te vinden op www.icv27.co.uk.

Het zou goed zijn voor de Nederlandse vlaggenkunde als we daar namens de NVvV met een behoorlijk delegatie aanwezig zouden kunnen zijn, waaronder hopelijk enige sprekers. De afstand moet in elk geval geen probleem zijn.

Foto Marcel van Westerhoven

Flags of Peace

Door alle tijden zijn er volgens de website *Flags of Peace* pogingen ondernomen om een vredesvlag (Peace Flag) te vinden. Een universeel erkende vlag. Maar dan moeten wel definities als vrede vastgesteld worden. En hoe die dan te symboliseren?

Het project is een initiatief van het *Design Agency Trapped in Suburbia*, en heeft als doel uit ieder land op aarde een vlagontwerp op te nemen. Samen vormen deze vlagontwerpen een visuele dialoog.

Wie de vlaggen niet heeft zien wapperen op de Scheveningse Pier of in september bij het station Den Haag CS kan op de site flagsofpeace.com informatie over iedere vlag vinden met een toelichting van de ontwerper. Dat er verschillend over de manier waarop 'vrede' uitgedrukt kan worden gedacht wordt, laten de ontwerpen zien. Van een sacrale verstillings tot een kakofonie van vorm en kleur wordt dit tot uitdrukking gebracht.

Een paar vlaggen die ogenschijnlijk hetzelfde zijn – vlakken met daarop in het midden een cirkel of schijf – zijn er hier uitgelicht. Verrassend is dat de toelichting soms een andere betekenis kan geven (de toelichting is van de ontwerpers zelf):

Wim Crowwel (Nederland)
Wit als het symbool voor vrede bracht me op het idee van de witte planeet in het universum. Dit lijkt mij het meest voor de hand liggende startpunt voor een universeel geaccepteerde vlag.

Garbett (Australië)
Verenigende cirkel – Beweeg naar vrede, denk aan wat ons verbindt en niet aan wat ons scheidt.
Een cirkel: betekent eenheid, de aarde. Een universeel symbool zo eenvoudig dat het door een kind getekend kan worden. Het is een symbool dat al van iedereen is.

Dean Poole - Alt Group (Nieuw-Zeeland)
Hole in Flag (Gat in de vlag)
Een vlag is een object en niet alleen een grafisch gegeven.

Symbolen voor vrede zijn vaker activiteiten dan tekens. Vlaggen zijn symbolen van verbondenheid, en dus is het ook noodzakelijk dat ze uitsluiten. Deze vlag is een symbool van een symbool minder, een uitsluiting minder.
Een witte vlag uitsteken betekend overgave. Als een gat in de vlag wordt geknipt is dat een vorm van verzet. Deze vlag is het teken van vrede gebaseerd op een revolutionair symbool.

Jorge Montero (Venezuela)
In de geschiedenis is de effen witte vlag wereldwijd een geaccepteerd symbool voor vrede. Dat is de reden om geen kleur te gebruiken en het ontwerp eenvoudig te houden.
– De wereld omarmen,

beschermend en behoedend voor geweld.
– Kalmte, zachtheid en geluk
– Inspirerend door zijn hoopvolle boodschap.

Slavimir Stojanovic Design Studio (Servië)
Vrede is in aanleg een perfecte balans. In dit geval een globale balans. De cirkel is gaafheid maar ook onze planeet. De horizontale lijn betekent rust. Groen natuurlijkheid, blauw het spirituele en wit vrijheid en geweldloosheid.

Zoals op de foto van de vlaggen op het plein voor Den Haag CS (boven) is te zien, zijn er veel visuele definities van de Vredesvlag met evenzoveel toelichtingen. Op de site – verstopt onder een nationale vlag – zijn de ontwerpen te zien.

ThO

Flags of Peace
Initiatief van Design Agency Trapped in Suburbia,
www.flagsofpeace.com

Foto's vlaggen site: flagsofpeace.com

HIJSEN of NIET?

Onafhankelijk van elkaar geven in deze rubriek in elk nummer van Vlag! drie deskundigen hun mening over een vlag die hen door de redactie is voorgelegd. Dit moet leiden tot discussie over de criteria waaraan een 'goede' vlag zou moeten voldoen. In deze aflevering de vlagontwerpen voor een nieuwe nationale vlag voor **Nieuw-Zeeland**. 'Welke van de vijf vlagontwerpen uit de shortlist heeft de statuur van nationale vlag?'

Laat de vlag uitgroeien

Bram Bartels
journalist

Dankzij een krappe meerderheid behoudt Nieuw-Zeeland haar oude vlag. John Key, de premier die het referendum organiseerde, verwacht dat het draagvlak voor de alternatieve vlag per generatie zal toenemen. Deze redenatie is goed te volgen; de *silver fern* is sinds de Boerenoorlog het symbool voor Nieuw-Zeelandse troepen en staat ook afgebeeld op de graven van gesneuvelde soldaten. Daarnaast gebruiken Kiwi sportteams zoals de *All Blacks* al sinds 1884 de varen als symbool.

Waarom staan de Nieuw-Zeelanders dan niet massaal achter het ontwerp van Lockwood? Wat halen Nieuw-Zeelanders uit de oude vlag, die in feite alleen geografische verwijzingen naar het land bevat? Dat vroegen Chris Sibley, William Hovard en Jock Duckitt zich in 2011, toen het vlaggen-debat al negen jaar oud was, zich ook af. Zij vertaalden een Amerikaans experiment naar Nieuw-Zeeland. In dit experiment krijgen deelnemers verschillende symbolen te zien en wordt er gekeken naar normen en waarden deze symbolen activeren bij proefpersonen.

De Kiwi's en Yanks verschillen daarbij natuurlijk erg van elkaar. In Nieuw-Zeeland is het ongebruikelijk om de vlag in je voortuin te hijsen, zijn scholen niet verplicht een vlag in de klas te hebben en hangen en zweren inwoners geen trouw aan de nationale vlag. In het onderzoek kregen deelnemers de vlag van Nieuw-Zeeland, de vlag van Italië of de silver fern te zien. Uit drie verschillende experimenten bleek dat mensen alleen sterk reageerden op de Nieuw-Zeelandse vlag.

Zowel de studie van Sibley en collega's als dit referendum tonen aan dat de kracht van de vlag niet alleen zit in de symbolen die in de vlag verweven zijn, maar ook in de diepere psychologische lading die hij heeft. Andere symbolen, zoals de zilveren varen, lukt het niet om op zo'n krachtige manier normen en waarden op te roepen.

Dat betekent niet dat het Lockwood ontwerp niet goed is. Van zijn vlag zijn meer dan 50.000 exemplaren verkocht en 46% van de bevolking heeft op dit ontwerp gestemd. Wellicht heeft Key gelijk en zal de vlag bij komende generaties populairder worden. Mijn advies zou zijn om de studie van Sibley over 20 jaar te herhalen en mee te laten spelen in de besluitvorming. Hopelijk mag de vlag van Lockwood dan gehesen worden, daar zou ik in ieder geval op hebben gestemd.

Unieke vlag

Theun Okkerse
ontwerper en vlaggenkundige

Dat Nieuw-Zeeland voorlopig haar vlag houdt ben ik blij om. Niet dat de huidige vlag niet vervangen mag worden, maar omdat de rivaliserende vlag het karakter heeft van een rariteitenkabinet. Van alles wat: een varen, sterren, beetje zwart en een beetje blauw. Nóg ingewikkelder dan de huidige vlag, maar tegelijkertijd vrijwel identiek.

De Lockwood-vlag (ontworpen door Kyle Lockwood) werd gekozen uit de vijf nominaties van de shortlist. Deze keuze geeft te denken; de meerderheid wil eigenlijk – zij het met een accentverschuiving – het oude behouden.

Als buitenstaander heb ik gemakkelijk praten. Ik ken de sentimenten die Nieuw-Zeelanders meewegen bij het maken van hun keus niet. Die zullen in dit immigrantenland nogal uiteenlopen.

Voor mij is er is één vlag die met kop en schouders boven de rest uitsteekt: de *Kuru*-vlag van ontwerper Andrew Fyfe. Een net zo eenvoudige als complexe vlag die in niets lijkt op de huidige vlag.

Eenvoudig door zijn heldere vormen en onnavolgbaar door vormvernuft. De witte en zwarte spiralen grijpen precies in elkaar maar hebben wel een andere vorm. Het patroon zelf, een stilerende van de opgerolde varen, is een visuele erfenis van de Maori (die een paar eeuwen eerder dan de Europeanen in Nieuw-Zeeland aankwamen). Verbinding met de unieke eilandvegetatie en de rollende brekende golven van de zeeën er omheen, het uit de sport bekende wit en zwart dat de plaats bepaalt, maar bovenal is het de eigenzinnigheid die hem bijzonder maakt. En niet onbelangrijk: een vergelijkbare nationale vlag bestaat er niet.

Fyfe heeft gelijk denk ik als hij stelt dat Nieuw-Zeeland een vlag moet hebben die generaties mee kan. Niets aan dit ontwerp is tendentius en dat maakt het als vervanger de juiste kandidaat. De *Kuru*-vlag mag op het eerste gezicht weerbarstig zijn en niet als een rebus een verhaal vertellen, maar zal – denk ik – op den duur in de harten van de eilanders worden gesloten. Over een paar jaar weer eens proberen en deze *Kuru*-vlag als nationale Nieuw-Zeelandse vlag hijsen?

Een gemiste kans

Stefan Lambregts
vlaggenkundige en beheerder BeNeVex

Het nationale symbool van Nieuw-Zeeland is de zilveren boomvaren, dus het is begrijpelijk dat dit in de meeste ontwerpen voorkomt. Enerzijds als het veervormige blad van de varen, anderzijds als het zichzelf uitrollende blad ('koru'). Ik zal me beperken tot de shortlist van vijf ontwerpen:

1. *De zilveren boomvaren (zwart, wit en blauw)* van Kyle Lockwood

Het rode Zuiderkruis op blauw is als verbindend element overgenomen uit de huidige nationale vlag. Dit gecombineerd met de witte varen grenzend aan een zwart veld levert een evenwichtig beeld op, doch ietwat somber ogend.

2. *De rode bergtop van Aaron Dustin*

Een keper op een vlag vind ik mooi als deze gekanteld aan de mastzijde staat. Dit voorstel lijkt echter wel een soort logovlag. Ook de kleuren zwart en blauw liggen qua tint te dicht bij elkaar.

3. *De kuru van Andrew Fyfe*

Ik weet dat het een zich uitrollend varenblad moet voorstellen, maar je kunt er van alles in zien: een spiraal, een golf of de staart van een aap. Dit ontwerp biedt dus te veel ruimte voor interpretatie en dat kan niet de bedoeling zijn van een nationale vlag.

4. *De zilveren boomvaren (wit en zwart)* van Alofi Kanter

De vorm van het varenblad komt nogal grof over in vergelijking met de andere ontwerpen. Ik ben overigens wel een liefhebber van een ontwerp waarbij de kleuren overgaan 'van het één in het ander'.

5. *De zilveren boomvaren (rood, wit en blauw)* van Kyle Lockwood

Dit ontwerp is bijna identiek aan het eerste voorstel, maar de kleur zwart is vervangen door rood. Dit ontwerp heeft mijn voorkeur vanwege de sterke kleurcombinatie met als herkenbare elementen de varen en het Zuiderkruis. In de eerste stemronde van de shortlist had dit ontwerp zelfs meer stemmen dan voorstel 1, maar blijktbaar wordt er door de Nieuw-Zeelanders veel waarde gehecht aan de kleur zwart.

Ik vind het een gemiste kans dat de bevolking van Nieuw-Zeeland heeft besloten om de huidige vlag te handhaven en een eind te maken aan de voortdurende verwarring met de Australische vlag. Tot mijn verbazing is er als tegenkandidaat helaas niet gekozen voor het meest eenvoudige ontwerp: een wit varenblad op een zwart veld.

Vlaggenkundige Wim Schuurman (1951) werd in 1972 lid van de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde en begon ook gelijk voor het tijdschrift *Vexilla Nostra* te schrijven. En dat is hij de 44 jaar daarna blijven doen; hij levert nog steeds regelmatig zeer gewaardeerde artikelen aan over internationale ontwikkelingen op vlaggebied, vanaf 2008 voor *Vlag!* In 1976 nam hij het secretariaat van de NVvV over en heeft dat twaalfeneenhalf jaar gevoerd.

Aan het woord

Hoe is voor jou deze hobby begonnen?

Ik ben geboren en getogen in een Twents stadje, ver weg van wateren, havens en boten met vlaggen. Met Koninginnedag en 5 mei was ik wel onder de indruk van de vele Nederlandse driekleuren die er woelen en gedragen werden. Ik zag op 30 april boven op de jutefabriek de effen oranje vlaggen wapperen, teken van verbondenheid met ons vorstenhuis van Oranje-Nassau.

In mijn jeugd bezocht ik de bibliotheek heel veel. Ik was al vroeg op de jeugdafdeling uitgelezen en struinde dan door de afdeling volwassenen en de leeszaal. Daar ontdekte ik het boek van Preben Kannik met afbeeldingen in kleur van vlaggen van alle landen van de wereld (1958). Ik wist de leiding van de bibliotheek over te halen dat het boek aan mij werd uitgeleend. Dagelijks las ik er in of tekende afbeeldingen na. Van mijn zakgeld dat ik wat later spaarde, kocht ik het boekje uit de Prisma pocketreeks van Klaes Sierksma over gemeentevlaggen. Ik vond daarin zijn woonplaats Muiderberg en schreef hem een brief. Zo werd ik in 1972 lid van onze NVvV.

Wat vond je als jongen zo aantrekkelijk aan vlaggen en vlaggenboeken?

Als jonge leek sprak me het kleurenspeel aan in het genoemde boek van Kannik. En ik was en ben geïnteresseerd in aardrijkskunde, geschiedenis en symboliek wereldwijd. Dus ook in staatkundige ontwikkelingen en hiermee gepaard gaande bevrijdingsbewegingen. In de jaren '70 speelden die nog een flinke rol in het wereldgebeuren.

Hoe heeft je interesse voor vlaggen zich in de loop der jaren verder ontwikkeld?

Ik merkte bij mijzelf dat internationale vlaggen me meer aanspraken dan gemeentevlaggen. En dit is zo gebleven. Internationale dundoeken zijn veel meer in de media te zien. En ik kijk graag over de grenzen heen, de wereld is letterlijk en figuurlijk veel groter dan ons kleine land met zijn onderverdelingen. Mijn eerste bijdrage aan het orgaan van de NVvV, toen *Vexilla Nostra*, was over de vlag van restaurant Madras in Hengelo; daarna enkele wat langere over de gemeentevlaggen van Hengelo (Ov) en Wierden. Ik bezocht er de secretarieën, vroeg om het dossier over de gemeentevlag en kwam nieuwe gegevens op het spoor. Zo kreeg ik de smaak te pakken van

Foto Irene Schuurman

WIM SCHUURMAN

In de ban van vlaggen

snuffelen, zoeken, aanschrijven en het samenstellen van bijdragen. Ik begon aan de Vlaggendagen deel te nemen.

Ik begon de tijdschriften van de buitenlandse vlaggenverenigingen te lezen en gebruikte de info als nieuws- en studiebron. Het was de tijd dat even iets kopiëren of zoeken op het internet nog niet bestond. Ik schreef meer en meer brieven naar ambassades en vlaggenkundigen in het buitenland en leverde dan mijn artikelen aan de achtereenvolgende redacties aan.

Hoe kom je tot de keuze voor de onderwerpen die je onder de loep neemt?

- Door staatkundige ontwikkelingen word ik gevoed met onderwerpen. Bijvoorbeeld het proces in Nieuw-Zeeland om te komen tot een nieuwe vlag, het uiteenvallen van de Sovjet-Unie, het onafhankelijk worden van Zuid-Soedan.
- Verder door iets wat ik zie of lees, bijvoorbeeld de republiek in Konstanz. Die werd genoemd in een Duitse tv-krimi. En toen ben ik me weer gaan verdiepen in de Duitse geschiedenis en het ontstaansproces van het zwart-rood-goud. Jaren terug las ik over Korea en heb een interessant artikel over de vlag van de democratische republiek gepubliceerd.
- Door vlaggenkundige ontwikkelingen in het buitenland, zoals de hausse aan county-vlaggen in Engeland van de laatste jaren.
- Door te surfen op het internet, door te snuffelen in historische atlanten en door contact te houden met enkele buitenlandse vlaggenkundigen doe ik ook veel ideeën op.

Welke aanpak pas je toe bij je vlaggenkundige zoektochten?

Als ik aan een onderwerp begin, krijgt het me gaandeweg te pakken. Als het artikel bij de redactie aangeleverd is, kan ik het ook weer goed en vlot loslaten. Tegenwoordig zoek ik ook naar bijpassende relevante achtergrondinformatie. Vlaggen staan immers niet los op zichzelf. Zij komen en gaan hand in hand met ontwikkelingen op staatkundig, politiek, sociaal-economisch en bestuurlijk vlak. Veranderingen in of van nationale vlaggen liggen veelal in het verleden en kennen hun oorzaken en aanleidingen tot die veranderingen. Oekraïne is hier een

mooi voorbeeld van: als staat is het pas bijna 100 jaar bekend. Zijn grondgebied behoorde voordien aan het Russische Rijk, aan de Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie, aan Polen. Als je hier rekening mee houdt, besef je de krachten die heden ten dage nog doorwerken in de gespannen situatie in dit land en de regio. En als er ineens ergens een nieuwe vlag opduikt, kan het zijn dat het model al langer bestaat maar verborgen gehouden moest worden of te herleiden is naar de vlaggen van bevrijdingsbewegingen (bijvoorbeeld in Afrika). Nu met het internet is het fijn snuffelen en zoeken naar nieuwe vlaggenontwikkelingen en naar achtergrondinformatie. Ook het verkrijgen van geschikte afbeeldingen is nu veel makkelijker dan in de jaren '70.

Hoe zou je jouw vlaggenkundige stijl kunnen typeren?

Als er een vlag verandert of opeens verschijnt, zit er vrijwel altijd een heel verhaal achter. Ik vind de geografische, de geschiedkundige, de staatkundige en de sociale situatie heel relevant om aan de lezer mee te geven. De vlag met heel

“Vlaggen staan immers niet los op zichzelf.”

zijn symbolische zeggingskracht is de zichtbare exponent van dat achtergrondverhaal.

Zijn je voorkeuren voor bepaalde internationale onderwerpen in de loop der jaren veranderd?

Ik ben nog steeds geïnteresseerd in de vlaggen van de voormalige Sovjet-republieken en die van Brits-Indië, maar er is zoveel meer. En door het benutten van het internet stuit ik op steeds meer thema's. Als ik dan ergens aan begin krijg ik iets van een terriër. Ik wil het dan zo goed mogelijk uitzoeken. Zo nodig schrijf ik musea, collega's, regeringen of nationale archieven aan om nadere informatie. Het is dan fijn wanneer je na anderhalf jaar helpen herinneren uiteindelijk toch die informatie

krijgt die je wenst. Soms loop ik bij het onderzoek tegen een muur op; dat frustrert dan wel.

Je hebt in de periode 1982-1992 een rubriek in *Vexilla Nostra* verzorgd over de vlaggen van vorstendommen in Brits-Indië. Waar kwam de interesse voor deze vlaggen vandaan?

Door films uit mijn jeugd was ik wel bekend met vorsten die radja of maharadja genoemd werden. Verder wist ik niet veel van Brits-Indië. In het begin van de jaren '80 had ik wat contact met de Franse vlaggenkundige André Flicher. Hij stuurde me zijn verhandeling over de Indische vorstendommen en hun vlaggen. Ik heb die interessante informatie van dié vorstendommen vertaald en gepubliceerd, die zowel wapens als vlaggen voerden. Ik ben momenteel o.a. bezig met een van die voormalige moslimvorstendommen en zal er een artikel aan wijden.

Welke internationale ontwikkelingen op vlaggengebied zie jij voor de komende tien jaar?

Ik houd rekening met enkele ontwikkelingen in Europa. Het kan zijn dat een enkel landsdeel zijn eigen weg wil gaan. Je weet maar nooit. Misschien breidt het vlaggenkundig gebeuren in Engeland zich verder uit, ook over Noord-Ierland en de Ierse Republiek? In Zuidoost-Azië neemt de spanning rond de Zuid-Chinese Zee toe. Wie weet waar dit toe leidt? Mogelijk dat Fiji binnen enkele jaren zijn vlag alsnog verandert. Het Northern Territory in Australië wil staat worden, maar ik denk dat de vlag er niet door zal veranderen. Verder hoop ik dat meer staten van de VS hun donkerblauwe vlag met zegel-in-kleur durven te veranderen in aansprekende nieuwe modellen.

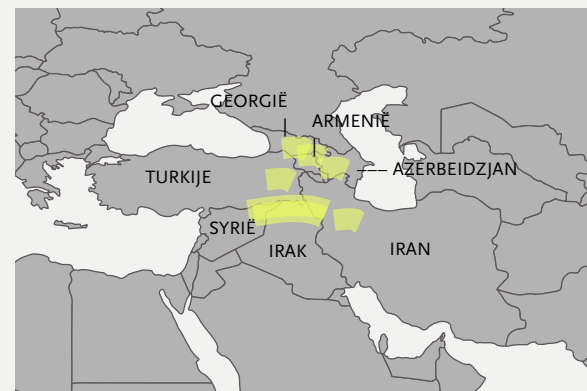
Tenslotte: hoe zie je de toekomst ten aanzien van de vlaggenkunde?

Ik hoop dat er dan meer NVvV-leden bijdragen willen gaan leveren aan *Vlag!* en/of onderzoek naar vlaggenonderwerpen willen gaan doen. Misschien kan ik hen met vlaggeninfo helpen. MW

De vlaggen van de Yezidi's

Yezidi's, of Yazidi, zijn een etnische en religieuze aan de Koerden verwante bevolkingsgroep. Vroeger bevolkten ze samen met de islamitische Koerden een gebied van Armenië tot Syrië. In het Midden-Oosten leven ze nu voornamelijk in het noorden van Irak, in de provincie Niniveh. Wereldwijd zouden ze met zo'n twee miljoen zijn. Een grote gemeenschap is neergestreken in Duitsland, op de vlucht voor repressie in Turkije. Een flinke gemeenschap woont nog in de Kaukasus en met name in Armenië. In België en Nederland zijn Yezidische gemeenschappen. Yezidi's spreken Koerdisch en kunnen vaak ook Arabisch spreken.

Door WIM SCHUURMAN

Zelf noemen ze zich Ezidi, 'volk van God'. Yezidi's beschouwen zich als 'het eerste volk', geschapen vóór alle andere volkeren. Hun religie bevat elementen uit verschillende godsdiensten. Zo bidden ze vijfmaal daags, zoals moslims, maar richten ze zich niet naar Mekka maar naar de zon. Ze geloven in een Schepper, die de aarde en haar bewoners onder toezicht heeft geplaatst van zeven engelen. De 'aartsengel' Tâwûse Melek wordt afgebeeld met vier armen en een pauwenstaart. Zoals bij de Zoroasters, de bijna uitgestorven oude godsdienst in Iran, vertegenwoordigt de aartsengel zowel het goede als het slechte in de mens. Verder draaien hun rituelen vaak om de natuurelementen.

Afb. 1.

Afb. 2.

Afb. 3.

Afb. 4.

Afb. 5.

Afb. 6.

Afb. 7.

Afb. 8.

In de islamitische godsdienst echter wordt Tāwûse Melek beschouwd als een demonisch figuur. Om die reden worden de Yezidi's al eeuwen vervolgd, aanvankelijk door de islamitische Ottomaanse heersers, maar ook door streng-islamitische Koerden en door extremistische soennitische moslims. Ze hebben naar eigen zeggen al 72 genocides overleefd.

De extremistische moslingroepering ISIS beschouwt hen als ketterse duivel-aanbidders. Met name in 2014 vreesden vele Yezidi's voor hun leven. Zo'n 170.000 Yezidi's zouden het Iraakse stadje Sinjar ontvlucht zijn na de verovering door ISIS. Tienduizenden vluchtten de bergen in en konden geen kant meer op. Met behulp van helikopters werden de meesten van hen geëvacueerd naar veiliger gebieden.

De kleuren van de Yezidi's die door de gemeenschappen wereldwijd erkend worden zijn rood, wit en geel. Rood staat daarbij voor het bloed van de Yezidi's die gestorven zijn bij de verdediging van het volk.

Wit symboliseert de puurheid van hun geloof. De gele zon in het midden, Mithra, is het oriëntatiepunt voor de Yezidi's wanneer zij bidden. Gewoonlijk telt deze zon 21 stralen, maar er zijn vlaggen waargenomen met meer stralen, tot wel 48 toe.

Er zijn drie vlaggen in deze kleuren en met zon bekend. De *Yezidi National Union* (ULE) uit Armenië gebruikt een

dundoek van twee evenhoge banen rood en wit met in de bovenhals een gele stralende zon met 23 stralen waarop van rood Tāwusê Melek, de Pauw-Engel. Deze vlag werd al in 1988 ontworpen door Azize Amar. *Afbeelding 1* Deze organisatie is er met name op cultureel en educatief vlak actief.

De *Yazidi Movement for Reform and Progress*, een politieke beweging in Irak, gebruikt een dundoek van evenlange banen rood en wit met op het midden over beide banen een gele stralende zon met afwisselend twaalf lange en twaalf korte stralen. *Afbeelding 2*

Dit model is ontworpen door Ameen Farhan Jejo Braim in 2003. Doordat de verhoudingen en het aantal stralen niet is vastgelegd, zijn hiervan meerdere varianten bekend. Over de symboliek van de kleuren van deze vlag is bekend:

- **rood** voor het bloed van de talloze Yezidi martelaren;
- **wit** voor vrede en gelijkheid;
- **geel** voor de bron van leven en licht van het volk.

De *Protection Forces of Sinjar*, HPS ofwel *Hêza Parastina Singal*, is een Yezidi-militie in Iraaks Koerdistan. Hun vlag werd in 2014 ontworpen door Qasim Şeşo en is een dundoek van drie banen wit, rood, wit in verhoudingen van 1:2:1 met een gele stralende zon op het midden. De verhouding van de zijden van de vlag is

3:5. *Afbeelding 3* Er zijn vlaggen met banen in de verhouding 1:1:1 gesignaleerd en dan met de stralen reikend tot in de witte banen, soms met wel 48 stralen. *Afbeelding 4* toont het logo van deze militie.

Een vlag van drie evenhoge banen groen, rood en geel werd in 2001 toegeschreven aan Yezidi's en staat op de website *Flags of the World* (FOTW). *Afbeelding 5*

Die kleurentrijs groen-rood-geel vinden we terug in logo's van de *Föderation der Yezidischen Vereine E.V.* in Duitsland. *Afbeeldingen 6 en 7*: een gele stralende zon op een rode schijf met groene rand. Op de zon in het ene logo een lijntekening van zwart van een opengeslagen boek met erop drie bergtoppen op een rij met erboven op de linker pagina een staander met pauw en op de rechter een fakkel, en op de zon in het andere logo enkel de staander met pauw.

Zoals bekend is de vlag van de Koerden in Iraaks Koerdistan een dundoek van drie evenhoge banen rood, wit, groen met een gele stralende zon op het midden. In de Koerdische gemeenschap wordt verteld dat die zon symbool staat voor de Yezidi's! *Afbeelding 8*

Bronnen:
 Flags of the World website, Wikipedia's, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:2014-08-16_Demonstration_in_Hannover_gegen_IS-Terror?uselang=de
http://bihvex.wikia.com/wiki/Yazidi_flags